

ศราทธพรตเทศนา ปรมธรรมกา
เนื่องในการฌาปนกิจศพ คุณแม่สุดาวดี นรภูมิพิภังษ์
ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร
วันจันทร์ที่ ๒๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓ เวลา ๑๐.๐๐ น.
แสดงพระธรรมเทศนา โดย
พระเทพศากยวงศ์บัณฑิต (อนิลมาน ธมมสากิโย)
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส
พรหมาติ มาตาปิโตร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจนเ
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกชาติ ฯ

(ขุ.อิติ. ๒๕/๒๘๖/๓๑๓)

บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนา สอนองกุศลเจตนา ประดับปัญญาบารมี อนุรูปการบำเพ็ญกุศลออกเมรุ
ฌาปนกิจศพ **คุณแม่สุดาวดี นรภูมิพิภังษ์** ตามประเพณีปฏิบัตินิยมทางพระพุทธศาสนา ด้วยคุณของท่าน
เจ้าภาพ ประกอบด้วยบุตรธิดา ญาติสนิทมิตรสหาย ต่างมีความกตัญญูกตเวทิตะ ระลึกได้ถึงอุปการะคุณที่ได้รับ
แล้วจากท่านผู้วายชนม์ และตอบสนองด้วยบุญวิธีที่ถูกต้อง ที่สมควรแก่ความเป็นผู้มีคุณของผู้ล่วงลับ และเพื่อ
อุทิศกัลปนาผลแด่**คุณแม่สุดาวดี นรภูมิพิภังษ์**

กุศลทักษิณานุปทานกิจนี้ อาจจำแนกกล่าวเป็น ๓ ประการ หรือ ๓ ฐานะ คือ ประการที่หนึ่ง เมื่อกกล่าว
ในฐานะเป็นพลี ก็เรียกว่า เป็นปุพฺพเปตพลี คือการบำเพ็ญกุศลหรือพลีเพื่อปิตุชน ผู้ละโลกนี้แล้วไปสู่ปรโลก
หรือโลกอื่น ประการที่สอง เมื่อกกล่าวในฐานะเป็นญาติธรรม ก็เรียกว่าเป็นญาติสังคหะ ได้แก่การบำเพ็ญกุศล
เพื่อสงเคราะห์แก่ญาติ ผู้เป็นมารดาของบุตรธิดา และญาติสนิทมิตรสหายทั้งหลาย ผู้อยู่เบื้องหลัง จะพึงกระทำ
แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ประการที่สาม เมื่อกกล่าวในฐานะผู้ล่วงลับไปเป็นผู้สร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัวเป็นต้น ก็
เรียกว่าเป็นสุดาวดีบุคคล กล่าวคือ เป็นบุคคลหญิงประเสริฐด้วยกิริยาต่าง ๆ ที่ได้ทำแล้วตลอดชนม์ชีพของ**คุณแม่สุดาวดี นรภูมิพิภังษ์**
การบำเพ็ญกุศลอุทิศให้แก่ผู้วายชนม์อย่างนี้ เรียกว่าเป็นการแสดงกตัญญูรู้
อุปการะคุณที่ท่านได้กระทำไว้แล้วกระทำตอบแทน ฐานะเหล่านี้ ล้วนเป็นอริยประเพณีที่วิญญูชนทั้งหลายได้
กระทำแล้ว และเป็นเหตุให้ได้รับการยกย่องสรรเสริญ แก่ผู้ปฏิบัติบำเพ็ญให้เป็นไป

คุณแม่สุดาวดี นรภูมิพิภังษ์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้สมรสกับ พ.ต.อ. พิสิทธิ์ นร
ภูมิพิภังษ์ ซึ่งได้ถึงแก่กรรมก่อนหน้านี้อแล้ว มีบุตร ๔ คน ธิดา ๑ คน ได้ทำหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูบุตรธิดาให้การศึกษา
จนบุตรธิดาทุกคนมีสัมมาอาชีพ บ้างก็ได้รับราชการจนเกษียณในตำแหน่งที่สูง ๆ บ้างก็ทำธุรกิจจนมีความ
ก้าวหน้าในธุรกิจที่ทำ บุตรธิดาทุกคนแมลงมาในระดับลูกหลานก็ได้เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน นับเป็นคุณ
แม่ประเสริฐ ที่ได้ทำหน้าที่ภรรยาที่ดีของผู้เป็นสามี และมารดาที่เยี่ยมของบุตรธิดาตลอดชีวิต ได้ทำหน้าที่หลัก
คือเป็นแม่บ้านดูแลบุตรธิดาจนกระทั่งถึงวาระแห่งอายุขัย

ในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน **คุณแม่สุดาวดี** ก็ได้ชื่อว่าเป็นอุบาสิกา ผู้นิยมการทำบุญทำกุศล อยู่ใกล้
พระพุทธศาสนา เป็นผู้ชอบการบุญการกุศลยิ่ง เป็นคุณแม่ที่อารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข แม้
ชีวิตสุขภาพไม่สู้จะดีนักก็ตาม เป็นที่รักใคร่ของทุกคนได้รู้จักกับท่าน **คุณแม่สุดาวดี** เป็นผู้มีความมอดทนอด
กลั้นสูง ได้ต่อสู้กับโรคพาธต่าง ๆ มายาวนาน เมื่ออายุ ได้เพียง ๕๕ ปี ก็ต้องเข้ารับการผ่าตัดสมอง และยังมี
โรคอื่น ๆ มาบีบคั้นอีกหลายโรค จนมาภายหลังอาการอาพาธไม่ดีขึ้นและต้องรับการรักษาเป็นคนที่ไข้ติดเตียง

อย่างไรก็ตามตั้งแต่เดือนมีนาคม ๒๕๖๓ ที่ผ่านมา คุณแม่สุดาวดียังมีสติสัมปชัญญะรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา แต่ในที่สุดอายุขัยของท่านก็ได้มาถึงวาระสุดท้าย เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ศกนี้ ท่านได้จากพวกเราไปอย่างสงบ โดยละทิ้งสังขารนี้ เตือนพวกเราทุกคนถึงอนิจจังธรรม เหลือไว้แต่เพียงแบบอย่างของการดำเนินชีวิตที่ดีมีคุณค่า ที่สมควรจะนำมาเป็นปฏิถาณาคติให้ดำเนินตาม รวมสิริอายุได้ ๘๗ ปี นับว่าจากไปด้วยการทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ของผู้เป็นมารดา สมกับที่ชื่อว่า **สุดาวดี** แม่หญิงผู้ประเสริฐของบุตรธิดา

ชีวิตของคุณแม่สุดาวดี เป็นชีวิตที่สวยสดงดงาม ได้ทำหน้าที่และประโยชน์กับครอบครัวและพระศาสนาโดยตลอด เหมือนกับเทียนที่จุดอยู่เบื้องหน้าผู้เทศน์ คือเทียนส่องธรรม ถ้าไม่จุดเทียนส่องธรรมนี้ พระก็ขึ้นเทศน์ไม่ได้ จึงนับเป็นเรื่องสำคัญว่า เทียนเล่มนี้จุดแล้วคนฟังเทศน์ฟังธรรม เทียนถ้าไม่มีใครจุด เทียนก็ไม่ส่องแสง แต่จุดขึ้นมาแล้วเทียนจะส่องแสง แต่จะเป็นประโยชน์หรือไม่ เทียนก็ไหม้ตัวเองไปสู่ความดับ ในทำนองเดียวกัน เทียนบางเล่มจุดไว้ในกลางแจ้ง ไหม้ตัวเองไปอย่างไรคุณค่า เทียนทุกเล่มที่จุดขึ้นมาแล้ว ก็ยอมไปสู่ความดับเฉกเช่นเดียวกับชีวิตของเราทุกคน เกิดขึ้นมาแล้วก็ไหม้ตัวเองไปในที่สุด ไปสู่ความดับเช่นกัน แต่ยามที่ยังมีแสงอยู่นั้น ทำอะไรให้เป็นประโยชน์บ้าง จะเป็นเทียนส่องธรรม หรือว่าเป็นเทียนส่องทาง หรือเป็นเทียนที่จุดไว้กลางแจ้ง ดับอย่างไรประโยชน์ ชีวิตของคนเราก็เหมือนเทียนเล่มนี้ โดยเฉพาะคุณแม่สุดาวดี ได้เป็นเทียนวิเศษที่ทুমเหตุแลผู้เป็นสามีและบุตรธิดา จนทุกคนมีความสุขความเจริญในชีวิต ก่อนจะดับก็ได้ทำประโยชน์ในฐานะเทียนส่องธรรมตั้งคำประพันธ์ที่ว่า **เปลวเทียนละลายแห่ง เพื่อเปล่งแสงอันอำไพ ชีวิตมลายไป เหลืออะไรทิ้งไว้แทน** เพราะฉะนั้น ชีวิตของคุณแม่สุดาวดี เป็นเทียนส่องธรรมให้แสงสว่างแห่งปัญญาผู้อื่น เป็นเทียนส่องชีวิตนำพาให้ดำเนินไปด้วยดี เมื่อคุณแม่สุดาวดี ละจากโลกนี้ไป จึงเหลือไว้แต่คุณงามความดีมากมาย เป็นอนุสาวรีย์แห่งชีวิตตั้งพระบาลีว่า **“รูป ชีริติ มจจານํ นามโคตตํ น ชีริติ”** แปลความว่า “ร่างกายเปื่อยสลายผู้ฝังไป แต่ชื่อเสียงคุณความดีหาดับสลายไปไม่” แม้ร่างกายจะดับไปแล้ว แต่คุณงามความดีก็ยังอยู่ให้คนรุ่นหลังและญาติสนิทมิตรสหาย สัมพันธชนได้รำลึกนึกถึงประทับอยู่ในความทรงจำอีกนานเท่านาน

คุณแม่สุดาวดี ได้ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ตลอดชนม์ชีพ นับเป็นการสั่งสมบุญกุศลอย่างหนึ่ง บุญเหล่านี้แหละย่อมเป็นเครื่องอุทิศของผู้ถึงแก่กรรมในเวลาสิ้นชีวิต เข้าในพุทธภาษิตว่า **“บุญญํ สุขํ ชีวิตสงขยมหิ”** บุญนำสุขมาให้ในคราวสิ้นชีวิต

บุญ เป็นธรรมะข้อหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย ทั้งในทางที่ถูกและผิด จะเห็นได้ว่าเรื่องบุญกับคนไทย เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ คนไทยใช้คำว่า “บุญ” ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ คือถือเป็นการลงทุน เพื่อให้ได้กำไร และมักเป็นการค้าเกินกำไร ครอบคลุมไปถึงชีวิตในปรโลก บางครั้งใช้ในความหมายทางความเชื่อหรือศาสนา คือการเข้าวัดเข้าวาเป็นบุญ การได้เข้ากราบสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือบุคคลที่ตนศรัทธา ถือว่าเป็นบุญ เราใช้คำว่าบุญ จนเกินเลยจากความเข้าใจตามหลักพระพุทธศาสนา

ตามหลักพระพุทธศาสนา ธรรมชาติดันเกิดขึ้นในจิตสันดานแล้วชำระจิตสันดานนั้นให้หมดจดผ่องแผ้วชื่อว่าบุญ คำว่า **บุญ** แปลตามศัพท์ว่า ชำระ ฟอก ล้าง ท่านแสดงไว้ว่า แบ่งเป็น ๒ คือบุญที่เป็นส่วนเหตุ ได้แก่ความดีต่าง ๆ เรียกว่าเป็นบุญ เพราะเป็นเครื่องชำระฟอกล้างความชั่วในใจ บุญที่เป็นส่วนผล คือความสุข ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **“ท่านทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย เพราะคำว่าบุญนี้เป็นชื่อของความสุข”**

คำว่า **บุญ** มีใช้มาก่อนพุทธกาล พวกพราหมณ์ก็ใช้คำว่า บุญ ในความหมายของการล้างบาป แต่การล้างบาปของพวกพราหมณ์นั้นก็คือ การล้างบาปทางกายตามแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เช่นแม่น้ำคงคา ดังนั้นในกาลก่อนพราหมณ์เรียกทำที่เขาไปล้างบาปกันว่า เป็น **บุญญัตถะ** คือทำล้างบาป เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเห็นเช่นนั้น จึงได้

ให้นิยามความหมายของบุญตามรากภาษาใหม่ว่า เป็นการล้างใจ หาได้เป็นการล้างกายอย่างที่นิยมปฏิบัติในหมู่พราหมณ์ไม่

มีคำอยู่สองคำที่พูดถึงกันอยู่เนื่อง ๆ โดยเฉพาะในหมู่ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจะพูดคำทั้งสองนี้กันเป็นประจำแทบทุกคน คำทั้งสองนี้ก็คือคำว่า “บุญ” กับคำว่า “กุศล” และปกติก็พูดคู่กันไปว่าบุญกุศล เช่นทำบุญทำกุศล แต่ก็คงจะมีไม่น้อยที่ไม่เข้าใจคำว่าบุญและกุศลนี้ถูกต้องเพียงพอ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง จะขออธิบายโดยสังเขปดังนี้

สำหรับคนส่วนใหญ่ คำว่า บุญ และ กุศล อาจมีความหมายที่เหมือนกัน แต่เมื่อใดมีการพิจารณากันให้ละเอียดถี่ถ้วน เมื่อนั้นจะพบความแตกต่างระหว่าง สิ่งที่เราเรียกกันว่า “บุญ” กับ สิ่งที่เราเรียกกันว่า “กุศล” บ้าง ไม่นานก็น้อย แล้วแต่ความสามารถในการวินิจฉัยพิจารณา แต่ว่าโดยเนื้อแท้แล้ว บุญ กับ กุศล ควรจะเป็นคนละอย่าง หรือ เรียกได้ว่า ตรงกันข้าม ตามความหมายของรูปศัพท์ แห่งคำสองคำนี้ทีเดียว

คำว่า บุญ มีความหมายอีกนัยหนึ่งว่า ทำให้ฟู หรือ พองขึ้น บวมขึ้น หนุนขึ้น ส่วนคำว่า กุศล นั้น แปลว่าแผ้วถาง ให้ราบเรียบไป โดยความหมายเช่นนี้ เราย่อมเห็นได้ว่า เป็นของคนละอย่างหรือเดินคนละทาง บุญเป็นสิ่งที่ทำให้ฟูใจ พอใจ ชอบใจ เช่น ทำบุญให้ทานหรือรักษาศีลก็ตาม แล้วก็ฟูใจ อิ่มเอิบ หรือแม้ที่สุดรู้สึกว่าได้ทำสิ่งที่ทำยาก

ในกรณีที่ทำบุญเอาหน้า เอาเกียรติ อย่างนี้ก็ได้อีกว่าได้บุญเหมือนกัน แม้จะเป็นบุญชนิดที่ไม่สู้จะแท้หรือแม้ในกรณีที่ทำบุญด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่อเอาบุญกันจริง ๆ ก็ยังอดฟูใจไม่ได้ว่า ตนจะได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ มีความปรารถนาอย่างนั้นอย่างนี้ ในภพนั้น ภพนี้ อันเป็น ภาวต้นเหตุ นำไปสู่การเกิดในภพใหม่ เพื่อเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ ตามแต่ตนจะปรารถนา ไม่ออกไปจากการเวียนว่ายตายเกิด ในวัฏสงสารได้ แม้จะไปเกิดในโลกที่เป็นสุคติก็ตาม

ฉะนั้น ความหมายของคำว่าบุญ จึงหมายถึง สิ่งที่ทำให้ฟูใจและเวียนไปเพื่อความเกิดอีก ไม่มีวันที่สิ้นสุดลงได้ ส่วนกุศลนั้น เป็นสิ่งที่ ทำหน้าที่ แผ้วถาง สิ่งกีดขวาง ผู้ก่ต หรือ รกรุงรัง ไม่ข้องแวะกับความฟูใจหรือ พอใจ เช่นนั้น แต่มีความมุ่งหมายจะกำจัดเสียซึ่งสิ่งต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้พัวพันอยู่ในกิเลสต้นเหตุ อันเป็นเครื่องนำให้เกิดแล้วเกิดอีก และมีจุดมุ่งหมายกวาดล้างสิ่งเหล่านั้นออกไปจากตัว ดังนั้น คำว่า กุศล แปลได้อีกนัยหนึ่งว่า ฉลาด หรือ ทักษะ ก็ได้

อีกนัยหนึ่ง ทำบุญเป็นเรื่องของกาย เช่นให้ทาน เป็นเรื่องของวัตถุที่หยิบยกให้กันได้ แต่ทำกุศลเป็นเรื่องของใจเป็นการอบรมใจ ให้สงบผ่องใส ห่างไกลจากกิเลสโดยควร บุญกุศลเป็นของคู่กัน ไม่ควรแยกจากกัน คือไม่ควรเลือกทำแต่บุญ หรือไม่ควรเลือกทำแต่กุศล ควรต้องทำทั้งบุญและกุศลควบคู่กันไป จึงจะสมบูรณ์

บุญกับกุศล สิ่งไหนมีความสำคัญกว่ากัน ยกข้อนี้ขึ้นมาพิจารณา ก็น่าจะเห็นได้ว่ากุศลสำคัญกว่า ดังนั้น แม้เมื่อเป็นไปแล้ว ทุกคนจึงควรทำทั้งบุญและกุศลไปพร้อมกัน แต่ถ้าจะต้องเลือกระหว่างทำบุญกับทำกุศล คือไม่ทำทั้งสองอย่างได้พร้อมกันก็ต้องเลือกทำกุศล กุศลเป็นสิ่งที่ทำได้เสมอเพราะเป็นเรื่องเฉพาะตัวของทุกคน ไม่เกี่ยวกับผู้อื่น อุปสรรคอื่นไม่อาจห้ามการทำกุศลของใครได้เลยโดยเด็ดขาด ตัวเองเท่านั้นที่จะทำให้ตัวเองไม่ได้ทำกุศล ฉะนั้น จึงควรพิจารณาในเรื่องนี้ให้รอบคอบ และอย่าปล่อยให้ตัวเองเป็นอุปสรรคกีดขวางตนเองไม่ให้ทำกุศล คือการอบรมใจให้สว่าง สะอาด ฉลาด พร้อมด้วยสติ ปัญญา เมตตา กรุณา เป็นต้น

แม้ในงานฌาปนกิจศพคุณแม่สุดาวดีในวันนี้ เราก็ได้ทำบุญด้วยบุญกิริยาต่าง ๆ พร้อมกับกำลังทำกุศลด้วยการนิมนต์พระมาแสดงพระธรรมเทศนา เพื่อจักได้เพิ่มพูนสติปัญญา ยกเอาคุณแม่สุดาวดี เป็นครูที่ดีของ

การทำกุศล ชีวิตที่ก่อปรไปด้วยบุญกุศล จึงเป็นหนทางแห่งชีวิตประเสริฐ เป็นเหตุให้ชีวิตเต็มเต็ม เป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ การดำเนินชีวิตของคุณแม่สุดาวดี นอกจากจะเป็นชีวิตที่ก่อปรไปด้วยบุญและกุศลแล้ว ยังสอดคล้องกับพระพุทธศาสนาสุภาสิตที่ได้ัญญะมาเป็นบทอุเทศในเบื้องต้น แปลความว่า “มารดาบิดาเป็นผู้อนุเคราะห์บุตรของตนเรียกว่า เป็นพรหม เป็นบูรพาจารย์ และเป็นอาหุเนยยบุคคลของบุตรทั้งหลาย”

ข้อแรกที่ว่า มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร หมายความว่า ท่านเป็นบุพการี คือผู้ทำอุปการะก่อนด้วยความเมตตากรุณา เป็นต้น เพราะฉะนั้น ทางพระพุทธศาสนาแสดงว่ามารดาบิดาเป็นพรหมของบุตรธิดา อันความว่า พรหม ตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู คือ พระผู้สร้าง แต่ทางพระพุทธศาสนา นำมาใช้ในความหมายของธรรมอันประเสริฐ ที่มีอยู่ในใจของผู้ให้กำเนิดชีวิต คือบิดามารดาผู้ประเสริฐ พ่อแม่ท่านทำทุกอย่างเพื่อลูกด้วยความรัก ว่าโดยคุณธรรมก็คือ การกระทำที่ออกมาจากพรหมวิหารธรรม ๔ ประการนั่นเอง คือ

๑. ใจของมารดาบิดานั้นประกอบด้วยความรักความปรารถนาดี เอาใจใส่เลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโตและองกามมีความสุข คือ มีเมตตา

๒. ประกอบด้วยกรุณา มีความสงสาร คอยช่วยเหลือให้พ้นจากความยุ่งยากเดือดร้อน ช่วยแก้ไขปัญหาและปลดเปลื้องความทุกข์

๓. มีมุทิตา คอยส่งเสริม ให้กำลังใจ และพลอยยินดีเมื่อลูกประสบความสำเร็จ ประสบความก้าวหน้าหรือทำความดีงามถูกต้อง

๔. มีอุเบกขา ในเวลาที่สมควร เช่น เมื่อลูกจะต้องรับผิดชอบตัวเอง หรือควรรู้จักฝึกหัดทำอะไรด้วยตนเอง ท่านก็จะให้โอกาสแก่ลูกที่จะพัฒนาตัวเอง คือไม่ใช่จะทำให้ไปหมดทุกอย่างจนกระทั่งลูกทำอะไรไม่เป็น อันนี้เรียกว่า วางอุเบกขา

นี่คือหลัก พรหมวิหารธรรม ๔ ประการที่ เรารู้กันว่ามารดาบิดานั้น เป็นตัวอย่างของคนที่มีพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ เทียบกับพระพรหมที่มี ๔ หน้า แต่ในเรื่องนี้มีข้อสังเกตว่า เราเน้นกันมากในพรหมวิหารธรรมข้อที่ ๑ เมื่อพูดถึงผู้ใหญ่ ว่าผู้ใหญ่ต้องมีเมตตา แล้วก็มักจะตามด้วยข้อ ๒ คือกรุณา ว่ามีเมตตากรุณา และบุคคลผู้มีเมตตากรุณา ที่แสดงออกอย่างชัดเจน ก็คือ มารดาบิดาของเราทั้งหลาย

ข้อสังเกตสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ มารดาบิดาในเมืองไทยเรานี้ แสดงเมตตา กรุณา และมุทิตา ได้ง่ายหรือพร้อมที่จะแสดงพรหมวิหารธรรม ๓ ข้อแรกนี้ได้ตลอดเวลา แต่มีวางอุเบกขาไม่เป็น หรือแม้แต่ไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดต่อข้ออุเบกขา ทำให้ลูกเติบโตอย่างไม่สมบูรณ์ เช่น ไม่รู้จักโต ทำอะไรไม่เป็น และไม่รู้จักรับผิดชอบ พรหมวิหารข้อสุดท้ายนี้จะปฏิบัติได้ถูกต้องจะต้องใช้ปัญญา จึงต้องศึกษาให้ดี คือ

พ่อแม่มีเมตตา ในยามปกติ เมื่อลูกเจริญเติบโตอยู่ดีตามที่ควรจะเป็น (เมื่อลูกปกติ)

พ่อแม่มีกรุณา ยามลูกมีทุกข์ เช่น เจ็บป่วย หรือมีเรื่องลำบากเดือดร้อน (เมื่อลูกตกต่ำ)

พ่อแม่มีมุทิตา ยามเมื่อลูกทำอะไรได้ดีมีสุขหรือประสบความสำเร็จ เช่น สอบได้ที่ดี ๆ สอบเข้างานได้ หรือได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง (เมื่อลูกขึ้นสูง)

แต่ในบางกรณี พ่อแม่ไม่อาจใช้เมตตา กรุณา หรือมุทิตา เพราะจะทำให้เกิดความเสียหาย เช่น อาจจะทำให้เสียหายแก่ชีวิตของลูกเอง หรือเสียธรรม ในกรณีอย่างนั้น จะต้องรู้จักวางอุเบกขา โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ คือ พ่อแม่มีอุเบกขา เมื่อจะฝึกหัดให้ลูกรู้จักรับผิดชอบตนเอง จะได้ทำอะไร ๆ เป็น และพึ่งตนเองได้ เท่ากับเปิดโอกาสให้ลูกพัฒนา เช่น ให้เดินเอง ทำการบ้านเอง โดยพ่อแม่วางที่เฉยๆให้เขาทำ แต่

พร้อมที่จะช่วยเมื่อถึงเวลา หรือเป็นที่ปรึกษาให้ พ่อแม่มีอุเบกขา เมื่อลูกสมควรต้องรับผิดชอบการกระทำของเขา เช่น ลูกทำความผิด ลูกทะเลาะกัน พ่อแม่วางตัวเป็นกลาง เพื่อให้มีการพิจารณา วินิจฉัย ตัดสิน และให้เขาปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม พ่อแม่มีอุเบกขา เมื่อลูกรับผิดชอบตนเองได้ เช่น เรียนจบแล้ว มีการทำงานทำเป็นหลักฐาน ออกเรือนมีครอบครัวของตัวเอง พ่อแม่รู้จักวางตัววางเฉย ไม่เข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงในชีวิตส่วนตัวของครอบครัวของเขา

อีกนัยหนึ่งก็คือ ข้ออุเบกขาควรไปกำหนดทั้งในข้อเมตตา กรุณา และมุทิตา อุเบกขาก็คือปัญญาที่ต้องไปกำกับพรหมวิหารธรรมข้อต้นทั้ง ๓ ประการ ฉะนั้น มารดาบิดาจึงเรียกว่า พรหม เพราะมีพรหมวิหารธรรมในบุตรครบทั้ง ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ตั้งแต่ตอนที่บุตรยังอยู่ในครรภ์จนถึงแยกไปมีครอบครัวอย่างมีความสุข

ข้อที่ ๒ ที่ว่า มารดาบิดาเป็นบูรพาจารย์ คือ อาจารย์คนแรกของบุตรธิดานั้น เพราะท่านทั้ง ๒ เป็นคนแรกที่สอนบุตรธิดาตั้งแต่แรกเกิด สอนตั้งแต่เรื่องการกิน การใช้ชีวิต การพูดจา จนสอนให้รู้สิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สอนให้รู้จักมารยาทและการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมโลก ส่วนครูบาอาจารย์และสังคมนั้นเรียกว่า ปัจฉาจารย์ คืออาจารย์ในภายหลัง

ข้อที่ ๓ ที่ว่า มารดาบิดาเป็นอาหุเนยยบุคคลของบุตร อาหุเนยย แปลว่า ผู้ควรรับวัตถุที่บุตรพึงนำมาบูชา คือให้ในมารดาบิดา เพราะมารดาบิดาเป็นผู้มีคุณมากมาย จึงเป็นผู้ควรรับปัจจัย ๔ ได้แก่ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อาหาร น้ำดื่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และสิ่งของอื่น ๆ สมควรที่บุตรทั้งหลายนำมาให้ มาบูชา

เพราะฉะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอนสังคัลมาณพ ผู้กำลังไหว้ทิศ ๖ อยู่อย่างผิดวิธีให้กลับมาไหว้ คือปฏิบัติอย่างถูกต้องถูกวิธี ซึ่ง ๑ ใน ๖ ทิศนั้น คือ ทิศเบื้องหน้า อันได้แก่มารดาบิดา พระองค์ทรงสอนให้ปฏิบัติต่อมารดาบิดาด้วย ๕ ประการดังนี้

๑. **เราอันท่านเลี้ยงแล้ว จักเลี้ยงท่านตอบแทน** เราเป็นผู้ที่มารดาบิดาเลี้ยงดูตั้งแต่เกิดด้วยการทำให้บุตรได้รับความสุขและปราศจากความทุกข์ต่าง ๆ ให้ดื่มด่ำนม ให้ข้าวปลาอาหารจนเต็มใหญ่ คราวป่วย ท่านดูค้ำน้ำมูก เช็ดน้ำมูกให้ อาบน้ำให้ แต่งตัวให้ เลี้ยงดู ประคับประคองบุตร ฉะนั้น เราจะเลี้ยงมารดาบิดาผู้แก่ ด้วยกิจเช่น การล้างเท้า ให้อาบน้ำ ให้ข้าวต้ม ข้าวสวย เป็นต้น

๒. **จักช่วยทำกิจของท่าน** เราจักพักกิจการงานของตนไว้ ไปทำกิจที่เกิดขึ้นในเรือนของมารดาบิดา

๓. **จักดำรงวงศ์สกุล** เราจะไม่ให้สมบัติของมารดาบิดามีนาเงินทองเป็นต้นฉิบหายไป จะรักษาไว้จะนำมารดาบิดาออกไปจากวงศ์ที่ไม่ตั้งอยู่ในธรรม แล้วตั้งไว้ในวงศ์ที่ตั้งอยู่ในธรรม จะไม่ตัดทอนภักดิ์ทั้งหลายที่วงศ์สกุลนำมาแล้ว แต่จะให้เป็นไปด้วยดี

๔. **จักปฏิบัติตนให้เป็นผู้ควรรับทรัพย์มรดก** เราจักประพฤติตนอยู่ในโอวาทของมารดาบิดา เพราะมารดาบิดาย่อมถึงการตัดขาด คือสละบุตรที่ไม่ประพฤติตนอยู่ในโอวาทของตน ผู้ปฏิบัติผิด ทำให้ไม่เป็นบุตรบุตรเช่นนั้นเป็นผู้ไม่ควรรับทรัพย์มรดก แต่จะทำบุตรผู้ประพฤติตนอยู่ในโอวาทให้เป็นเจ้าของสมบัติในสกุล

๕. **เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว จักตามเพิ่มทักษิณาให้** เราจักทำการให้ส่วนบุญแก่มารดาบิดา ตามเพิ่มทานให้ เพื่อให้ทานนั้นถึงแก่มารดาบิดาที่ล่วงลับไป

คุณแม่สุดาวดี ได้ทำกรณียะต่าง ๆ สร้างคุณประโยชน์แก่ตน และครอบครัว ได้ทำหน้าที่ตามความสามารถมากมีของตน ได้ความเบิกบานใจเป็นผล ได้ประกอบทั้งบุญทั้งกุศลตลอดขณมชีพ ฝ่ายบุตรธิดาญาติมิตรสหายก็ได้คำนึงถึงคุณงามความดีของผู้วายชนม์ รักษาความเป็นมิตรด้วยเมตตาธรรม สร้าง

ความคุ้นเคยเป็นญาติธรรม ตั้งแต่ครั้งยังมีชีวิตอยู่ตลอดถึงบำเพ็ญทักษิณานุปานในพิธีฌาปนกิจศพในวันนี้ แล้วมีความอึดใจว่า ได้ทำกรณียะของผู้กตัญญูกตเวทีแทนเสรำำสรตเพราะวิโยคจากผู้ล่วงลับไป

แม้ท่านทั้งหลายที่มาร่วมในการบำเพ็ญกุศลพิธีฌาปนกิจศพอุทิศ **คุณแม่สุดาวดี นรภูมิพิทักษ์** ในขณะนี้ ถ้าท่านทั้งหลายจะพยายามน้อมใจตั้งว่า ต่อแต่นี้ไปจะพยายามให้ชีวิตของตน มีความเป็น “สุดาวดี” คือเป็นบุคคลประเสริฐที่ทำความดี เป็นผู้ไม่ตายในชื่อเสียงเกียรติยศ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานและครอบครัว ทุกท่านก็จะเป็นผู้มีบุญ สามารถอุทิศบุญนั้น เพื่อผู้ถึงแก่กรรม ให้ได้รับผลสมควรแก่ฐานะวิสัยในสัมปรายภพ เป็นการแสดงความเป็นญาติมิตรสหายกตเวทีตาตอบสนองที่ควรทำอย่างยิ่ง

เทศนาปริโยสาน ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศานี้ ด้วยอำนาจการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปานกิจ ที่ บุตรธิดา คณะเจ้าภาพ และกัลยาณมิตร บำเพ็ญให้เป็นไปในครั้งนี้ นับเป็นการบำเพ็ญกุศลยัญพิธีอันประเสริฐ ย่อมจักเป็นมหาผลานิสงส์อาจอำนวยเป็นวิบากสุขสมบัตติ ส่งเสริมเติมต่อบารมีธรรม แต่**คุณแม่สุดาวดี นรภูมิพิทักษ์** ให้มีภริยาภาพสมบูรณ์ยิ่งขึ้นโดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพนั้น ๆ สมดังปรารถนาปรารถนาทุกประการ

แสดงพระธรรมเทศนา ก็พอสมควรแก่เวลา ขอยุติลง คงเนื้อความไว้แต่เพียงเท่านี้ **เอวัง** ก็มีด้วยประการ ณะนี้.